

ISSUES OF APPLYING PARALLEL LANGUAGE CORPORA IN FOREIGN LANGUAGE LINGUODIDACTICS

Oydin Nurullayeva

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15186805>

ARTICLE INFO

Received: 04th April 2025

Accepted: 09th April 2025

Online: 10th April 2025

KEYWORDS

Parallel corpora, didactics, grammatical comparison, semantic differences, phraseological units, language teaching, corpus linguistics, English language, Russian language.

ABSTRACT

This article discusses the significance and application of parallel corpora in foreign language didactics. Parallel corpora, which contain translated texts in two or more languages, play an essential role in language teaching, aiding in the comparison of grammatical, semantic, and stylistic differences, as well as in determining the translation of phraseological units. The article reviews studies conducted based on parallel corpora of English and Russian languages and analyzes the advantages and disadvantages of their use in the educational process. Corpus linguistics facilitates the creation of new methods that enhance the effectiveness of the language learning process.

ВОПРОСЫ ПРИМЕНЕНИЯ ПАРАЛЛЕЛЬНЫХ ЯЗЫКОВЫХ КОРПУСОВ В ЛИНГВОДИДАКТИКЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

Ойдин Нуруллаева

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15186805>

ARTICLE INFO

Received: 04th April 2025

Accepted: 09th April 2025

Online: 10th April 2025

KEYWORDS

Параллельные языковые корпуса, лингводидактика, грамматическое сравнение, семантические различия, фразеологические единицы, обучение языку, лингвистика корпусов, английский язык, русский язык.

ABSTRACT

В данной статье рассматривается важность и применение параллельных языковых корпусов в иностранном языке. Параллельные корпуса, представляющие собой наборы данных, включающие переведенные тексты на два и более языков, играют важную роль в обучении языку, помогая в сравнении грамматических, семантических и стилистических различий, а также в определении перевода фразеологических единиц. Статья анализирует исследования, проведенные на основе параллельных корпусов английского и русского языков, и рассматривает преимущества и недостатки их применения в образовательном процессе. Лингвистика корпусов позволяет создавать новые методы, повышающие эффективность процесса изучения языка.

PARALLEL TIL KORPUSLARINI HORIJY TIL LINGVODIDAKTIKASIDA QO'LLASH MASALALARI

Oydin Nurullayeva¹

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15186805>

ARTICLE INFO

Received: 04th April 2025

Accepted: 09th April 2025

Online: 10th April 2025

KEYWORDS

Parallel til korpuslari, lingvodidaktika, grammatik taqqoslash, semantik farqlar, frazeologik birliklar, til o'rgatish, korpus lingvistikasi, ingliz tili, rus tili.

ABSTRACT

Ushbu maqolada parallel til korpuslarining xorijiy til lingvodidaktikasidagi ahamiyati va qo'llanilishi muhokama qilinadi. Parallel korpuslar, ikki yoki undan ortiq tilda tarjima qilingan matnlarni o'z ichiga olgan ma'lumotlar to'plami sifatida, tilni o'rgatishda grammatik, semantik va stilistik farqlarni taqqoslashda, frazeologik birliklarning tarjimasini aniqlashda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Maqolada ingliz va rus tillaridagi parallel korpuslar asosida o'tkazilgan tadqiqotlar ko'rib chiqiladi va parallel korpuslardan foydalanishning o'quv jarayonidagi afzalliklari hamda kamchiliklari tahlil qilinadi. Korpus lingvistikasi, til o'rganishdagi samaradorlikni oshirish uchun yangi metodlarni yaratishga imkon beradi.

Hozirgi kunda parallel til korpuslarining til o'rgatish jarayonidagi roli o'zgarmas ahamiyatga ega. Parallel til korpuslari ikki yoki undan ortiq tilda tarjima qilingan matnlarni o'z ichiga olgan ma'lumotlar to'plamidir. Bu turdagi korpuslar tilni o'rgatishda til strukturalarini taqqoslash, semantik farqlarni aniqlash va frazeologik birliklarning tarjimasini haqida muhim bilimlarni taqdim etadi. Xususan, ingliz tili misolida parallel korpuslar yordamida o'quvchilarni grammatik, semantik, va stilistik xususiyatlar bilan tanishtirish mumkin. Ushbu maqolada parallel til korpuslarining xorijiy til lingvodidaktikasida qo'llanish masalalari, uning asosiy afzalliklari va kamchiliklari, shuningdek, ingliz va rus tillaridagi parallel korpuslar asosida olib borilgan tadqiqotlar ko'rib chiqiladi.

Korpus lingvistikasi sohasining rivojlanishi tilshunoslarning empirik bilim olish jarayonini sezilarli darajada osonlashtirdi: tadqiq etilayotgan hodisani kuzatish, misollar yig'ish, solishtirish va xulosalar chiqarish uchun kerakli materiallar sonining mavjudligi o'rganishning bu bosqichini qulaylashtirdi. Tilsiz materiallarni o'rganish endilikda katta va vaqt talab qiluvchi kutubxonalarda emas, balki bir nechta kompyuter yordamida amalga oshirilmogda. G'oyat qulay interfeys va qidiruv tizimi yordamida tadqiqotchilar o'z tadqiqot ob'ektini tezda izlab topishlari va kerakli ma'lumotlarni olishlari mumkin. Tilsiz materialda turli grammatik talqinlarni ko'rsatish, til egalarining nutqi misolida dalillash, korpus lingvistikasi asriga xos yangiliklardan biridir. Korpusdagi tipik holatlar va misollar o'nlab, yuzlab, hatto minglab martalab uchrashishi yordamida tadqiqotchilar aniq xulosalarga kelishlari mumkin. Noan'anaviy holatlar esa yangi nazariy qarashlarning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Bu esa, o'z navbatida, yangi qo'llanmalarining va tuzilmalar bilan bog'liq nazariy farazlar paydo bo'lishiga imkon beradi.

Parallel korpusdan foydalanish o'rta ta'limdan tortib, oliy ta'lim muassasalarida ham keng qo'llanilmogda. RuNEuro nomli parallel korpus asosida o'quv dasturlari va kontrastiv

¹ Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti tayanch doktoranti

lingvistika bo'yicha tadqiqotlar amalga oshirilmoqda. Bu korpus asosida magistrlar va doktorantlar turli tillar — rus, norrveg, ingliz tillari bo'yicha qiyoslash tadqiqotlari olib borishmoqda. Misol sifatida, rus, norrveg, ingliz tillaridagi adverbial (ravishli) so'zlarning qo'llanilishi korpus misollari asosida tahlil qilingan va statistik usullar bilan umumlashmalar keltirilgan. Tadqiqotlar, masalan, "quantitative vs qualitative approaches" kabi yondashuvlar asosida olib borilgan va ularning ma'lumotlari ilmiy ishlarda yoritilgan.

E.Sosnina esa parallel korpusdan foydalanish haqida shunday fikr bildiradi: "Korpusdan olingan misollar til ta'limida amaliy vazifalar va tahlil qilish uchun muhim. Real nutq vaziyatlaridan olingan misollar talabalarga madaniyatlararo muloqotda qo'llashni aniq tushunishga yordam beradi". [3] Bu fikr, o'z navbatida, til o'rganishda natijalar samarali bo'lishini ta'minlaydi, chunki ko'p hollarda eski usullar bilan yozilgan kitoblar faqat bir-ikki mutaxassisning fikriga asoslanadi. Zamonaviy metodikada esa misollarni to'g'ridan-to'g'ri korpuslardan olish ommalashgan.

Parallel korpus nafaqat til o'rganishda, balki o'quv materiallarini tahlil qilishda ham muhim ahamiyatga ega. Bu o'rganish metodologik xususiyatga ega bo'lib, lingvistik materiallarni, masalan, o'quv kitoblari va lug'atlar asosida tahlil qilish imkonini beradi, so'ngra natijalar korpus asosida qayta tekshiriladi. Bunday tadqiqotlar ko'pincha quyidagi xulosalarga olib keladi:

1. O'quv kitoblari, korpusda ko'rsatilganidek, til egalarining qanday gapirishini "o'rgatadi";
2. Ba'zi kitoblar muhim jihatlarni ko'rsatmasdan o'tkazib yuboradi yoki kamdan-kam ishlatiladigan iboralarni namunalarda sifatida keltiradi;
3. O'quv materiallari real kontekstni inobatga olmasligi tufayli o'quvchini chalg'itadi, til o'rganish intensivligini kamaytiradi. [1]

Shunday qilib, parallel korpuslar zamonaviy lingvistik tadqiqotlar va o'qitishda muhim vosita sifatida xizmat qilmoqda. Quyida parallel korpusning xorijiy til o'qitishdagi o'rni haqida qisqacha misollar keltiramiz.

Rus tilida prepozitsiya kategoriyasi mavjud bo'lib, u ingliz tiliga turli tarjimalarda ifodalanadi. Parallel korpusga asoslangan statistik tahlil prepozitsiyalarning turli nutqiy vaziyatlarda qo'llanilishidagi farqlarni ko'rsatadi. Bu o'quvchilarga prepozitsiyalarning ingliz tilida qanday ishlatilishini o'rganishda yordam beradi, chunki bu o'rganish jarayonida ularning turli ekvivalentlari haqida ma'lumot olish mumkin.

O'rganishda o'quvchilarga qiyinchilik tug'diradigan boshqa bir holat — fe'l shakllari, xususan, fe'l-ibora va prepozitsiyalar bilan ishlatilishi. Ba'zi hollarda tarjimadagi fe'l ma'nosi o'zgaradi, yangi ma'no kontekstdan tushuniladi. Parallel korpusda bu kabi fe'llarning qanday ishlatilgani haqida misollar asosida o'rganish — aniq va samarali metod hisoblanadi.[2]

Parallel til korpuslari til o'rgatishda va tilshunoslikda keng qo'llaniladigan vositadir. Korpuslar ikki til o'rtasidagi ekvivalentlikni o'rganish, tilning grammatikasini va leksikasini solishtirish, tarjimonlikka oid tadqiqotlar va frazeologik birliklarni o'rganishda muhim manba hisoblanadi. Tilshunos olimlarining fikricha, parallel korpuslar yordamida tilning grammatik xususiyatlari, so'z birikmalarining ishlatilish ko'rinishlari va stilistik farqlarni taqqoslash mumkin.[2] Shu bilan birga, parallel korpuslar tilni o'rgatishda o'quvchilarga o'rganilayotgan tilning turli xususiyatlarini tushunishga yordam beradi.

Parallel til korpuslari til o'rgatishda nafaqat so'zlar va iboralarning tarjimasini, balki ularning qanday kontekstda ishlatilishini ham ko'rsatib beradi. Masalan, ingliz tilidagi "to give up" (*tashlash*) va "to take up" (*boshlamoq*) frazeologik birliklarining farqlarini parallel korpus orqali o'rgatish mumkin. Bu o'quvchiga ingliz tilidagi frazeologik birliklarning nozikliklarini tushunishga yordam beradi.

Parallel til korpuslarining til o'rgatishda bir nechta muhim afzalliklari mavjud. Birinchidan, parallel korpuslar til o'rganuvchilarga ikki tilda ham bir xil ifodalarni yoki iboralarni o'rganish imkonini beradi. Masalan, ingliz tilidagi "to rain cats and dogs" (*kuchli yomg'ir yog'ishi*) iborasi rus tilidagi "лутьяся как из ведра" (*qopdan quyilgan yomg'ir*) iborasi bilan taqqoslanadi. Bunday taqqoslash, o'quvchilarga tilning leksik va semantik xususiyatlarini yaxshiroq tushunishga yordam beradi.

Ikkinchidan, parallel korpuslar tilshunoslarga va o'qituvchilarga tilning grammatik xususiyatlarini taqqoslashda yordam beradi. Ingliz tilida "to be tired of" (*charchamoq*) va "to be interested in" (*qiziqmoq*) iboralari, semantik jihatdan bir-biriga qarama-qarshi bo'lishi mumkin, ammo struktural jihatdan ular bir xil shaklga ega. Parallel korpuslar yordamida bu farqlarni o'rgatish, tilni chuqurroq o'rganishga imkon yaratadi.

Parallel korpuslar yordamida tilni o'rganish jarayonining ba'zi cheklovlari ham mavjud. Eng katta muammo — tarjima qilishda kontekstual farqlar va madaniyatlararo tafovutlarning mavjudligi. Ingliz va o'zbek tillari o'rtasida, ba'zi frazeologik birliklarning to'liq ekvivalentlari yo'q. Misol uchun, ingliz tilidagi "to take the bull by the horns" (*xavfga qarshi turish*) iborasining o'zbek tilidagi ekvivalenti yo'q, chunki bu ibora ingliz madaniyatiga xosdir. Shuning uchun parallel korpuslar yordamida faqat so'zlar va iboralarning tarjimasini emas, balki ular qanday kontekstda ishlatilishi ham tushuntirilishi kerak.[4]

Bundan tashqari, parallel korpuslar katta hajmdagi matnlarni o'z ichiga olishi kerak, bu esa maxsus dasturlar va tizimlar yordamida tahlil qilishni talab qiladi. Korpusni yaratish va uni tahlil qilishda katta mehnat va vaqt sarflanadi.

Ingliz tilidagi parallel korpuslar ko'plab tilshunoslar tomonidan o'rganilgan va keng qo'llaniladi. Masalan, The British National Corpus (BNC) va The American National Corpus (ANC) parallel korpuslari ingliz tilining grammatik, leksik va stilistik xususiyatlarini tahlil qilishda keng foydalaniladi. BNC korpusi, ingliz tilining turli dialektlarini o'z ichiga oladi va 100 million so'zdan iborat bo'lib, ingliz tilining so'z birikmalarini va frazeologik birliklarini o'rganishda juda foydalidir. Bu korpus til o'rgatish jarayonida ingliz tilini o'rganish va o'rgatishda samarali vosita hisoblanadi.

Ingliz tilidagi parallel korpuslar, til o'rgatishda nafaqat tarjima qilishni, balki frazeologik birliklarni, o'ziga xos grammatika tuzilmalarini va stilistik jihatlarni ham o'rgatish imkoniyatini beradi. Masalan, The British National Corpus (BNC) va The American National Corpus (ANC) korpuslaridagi frazeologik birliklarning semantik va struktural farqlari, o'quvchilarga tilning aniq ekvivalentlarini o'rganishda yordam beradi.

Parallel til korpuslarining xorijiy til o'rgatishda qo'llanilishi til o'rganuvchilariga tilning til tuzilmalari, frazeologik birliklari va ularning matndagi ishlatilishini yaxshiroq tushunishga yordam beradi. Ingliz tili kabi tillarda parallel korpuslar nafaqat tarjima jarayonlarini o'rganishda, balki tilni umumiy o'rganish jarayonida ham muhim ahamiyatga ega.

Parallel korpuslar yordamida o'qituvchilar tilning turli sohalarini o'rgatishda ilg'or metodlarni yaratishlari mumkin. Masalan, o'qituvchi frazeologik birliklarni parallel korpuslardan foydalanib, ularning til o'rganuvchisi tomonidan qanday ishlatilishini, kontekstual farqlarni va madaniyatlararo tafovutlarni tushuntirishi mumkin.

Parallel til korpuslari xorijiy til o'rgatishda samarali vosita sifatida xizmat qiladi. Ular tilning grammatik va leksik xususiyatlarini taqqoslash, frazeologik birliklar va so'z birikmalarini o'rgatishda muhim ahamiyatga ega. Ingliz tilidagi parallel korpuslar yordamida, til o'rganuvchilariga nafaqat tilning to'g'ri grammatik strukturalarini o'rgatish, balki madaniyatlararo tafovutlarni tushunish ham osonlashadi. Shu bilan birga, parallel korpuslarning tahlilini amalga oshirishda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni bartaraf etish uchun yangi metodlar ishlab chiqilishi lozim.

References:

1. Amosova, N.N. Contextual Analysis of Phraseological Units. – Moscow: Moscow State University Press, 2001. – 278 p.
2. Koonin, A.V. Phraseological Units in English: A Systemic Approach. – Moscow: Russian Academy of Sciences Press, 2004. – 320 p.
3. Sosnina, E. (2013). The Role of Parallel Corpora in Language Teaching. – Москва: Moscow State University Press, 2013. – 92 b
4. Vinogradov, V.V. The Structure of Phraseological Units. – Moscow: Russian University Press, 1992. – 450 p.